

ТОЛЧЕЄВА Т. С.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ХАРАКТЕР СПОЛУЧУВАНOSTІ АБСТРАКТНИХ ІМЕНИКІВ У НЕБЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВАХ

У статті досліджується характер граматичної, лексичної та синтаксичної сполучуваності абстрактних іменників англійської й української мов. Аналізується також специфіка когнітивної валентності цього класу слів на матеріалі англійської мови.

Ключові слова: абстрактні іменники, граматична сполучуваність, лексична сполучуваність, когнітивний класифікатор.

В статье исследуется характер грамматической, лексической и синтаксической сочетаемости абстрактных существительных английского и украинского языков. Анализируется также специфика когнитивной валентности этого класса слов на материале английского языка.

Ключевые слова: абстрактные существительные, грамматическая сочетаемость, лексическая сочетаемость, когнитивный классификатор.

The article explores grammatical, lexical and syntactical valency of English and Ukrainian abstract nouns. Cognitive valency of this class of words is analyzed in English language.

Key words: abstract nouns, grammatical valency, lexical valency, cognitive classifier.

Мета статті – проаналізувати характер сполучуваності абстрактних іменників у неблизькоспоріднених мовах.

Актуальність. Категорії абстрактного і конкретного перебувають на межі лінгвістики й філософії [1], оскільки абстрагування слів – один із постійних процесів у мові й мовленнєвій діяльності, а людська думка, з одного боку, прагне до конкретизації, щоб висловитися ясно й чітко, а з іншого, – систематизуючи спостереження, спрямовується до узагальнення. Саме так у мовних процесах застосовуються різні типи абстракції.

Об'єктом дослідження в даній статті обрані абстрактні іменники у неблизькоспоріднених мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Абстрактні найменування як одна з найчисельніших груп іменників викликають особливий науковий інтерес, оскільки є найменш дослідженими і разом з тим найбільш продуктивними в аспекті їх граматичної й лексико-семантичної сполучуваності. У лінгвістичному аспекті сполучуваність – це поєднання, розміщення будь-чого, що утворює єдність, цілісність [2:648], а у більш вузькому розумінні – це здатність мовних одиниць сполучатися з утворенням одиниць вищого рівня; одна з фундаментальних ознак мовних одиниць, яка відображає синтагматичні відношення між ними [3:483]. Таким чином, сполучуваність – це поєднання об'єктів дослідження

нижчого рівня в об'єкти дослідження вищого рівня з метою відображення їхніх лексичних, синтаксичних, граматичних та інших відношень.

Завдання:

– проаналізувати особливості граматичної і лексичної сполучуваності абстрактних іменників неблизькоспоріднених мов;

– визначити специфіку когнітивної сполучуваності абстрактних іменників на матеріалі англійської мови.

Наукові результати. Існують універсальні й конкретно-мовні закони та тенденції сполучуваності, відхилення від яких найчастіше призводить до порушення норми чи до змін властивостей мовних одиниць. Але слід зазначити, що можливим є і навмисне порушення правил сполучуваності – це може бути засобом художньої емоційності, забарвлення тощо.

Розрізняють різні типи сполучуваності:

1) залежно від позиції: контактна (при зіставленні мовних одиниць) і дистантна (на відстані);

2) залежно від факторів: зумовлена (визначається наявністю умовних елементів різноманітних рис) і довільна (визначається лише прийнятною нормою);

3) залежно від рівня мови – формальна і семантична [3:483].

Сполучуваність слів визначається граматичними, лексичними та семантичними факторами і вивчається у теорії словосполучень. Граматична сполучуваність зумовлюється належністю слів до певних частин мови: наприклад, для багатьох мов підрядне сполучення з двох іменників не є характерним [4]. Як результат, залежний іменник або виявляє тенденцію до ад'єктивації *a stone wall* – *кам'яна стіна*, а не *камінь стіна*, або ж його ад'єктивна функція підкріплюється його морфологічними змінами *my brother's friend*, чи може проявлятися використанням транспонованого службового слова *the friend of my brother*.

Беручи до уваги способи вираження граматичної сполучуваності, доходимо висновку, що вона буде реалізовуватися:

– по-перше, поєднанням слів однієї (в англійській мові – це іменник) чи різних частин мови (найчастіше – це прикметник + іменник, іменник + дієслово (дієслово + іменник), прийменник + іменник, займенник + іменник);

– по-друге, використанням присвійного відмінка, який в англійській мові виражається конструкцією *N's* (де *N* – це іменник, *'s* – відмінникове закінчення) чи конструкцією *N+of+N* (де *N* – це іменник, а *of* – прийменник, що передає значення присвійного відмінка).

На лексичному рівні сполучуваність виявляється вибірковістю лексем, як, наприклад: укр. *надавати послугу, надавати допомогу, надавати пільги*, але не *надавати турботу, цікавість, занепокоєння*. Тож, на семантичному (лексичному) рівні сполучуваність слів визначається семантичною узгоджуваністю – компоненти сполучення не повинні мати суперечливих сем [4:483]. Це означає, що, наприклад, дієслово чи прикметник, які позначають дію чи властивість живої істоти, сполучаються з іменниками-істотами: укр. *люди розмовляють, учні співають, хвора людина, розумний хлопчик*, і навпаки, дієслова чи іменники, які позначають властивості чи дії неістот – з іменниками-неістотами: укр. *занедбаний будинок, пофарбований стіл*. Якщо ж цього не відбувається, то порушується норма чи переосмислюється значення одного з компонентів: укр. *хвора совість; весь будинок про це розмовляв; квіти посміхалися вранішньому сонцю*.

Таким чином, з вищенаведених прикладів стає очевидним, що дана сполучуваність потребує стилістичної узгоджуваності з текстом; інакше відбувається стилістична транспозиція, тобто зміна значення слів відповідно до їхнього використання з різними частинами мови.

Поряд з терміном сполучуваності розрізняємо і термін лінгвістичної валентності – здатності слів сполучатися з певними іншими словами [5]. Аналізуючи погляди вчених на сполучуваність та валентність, доходимо висновку, що ці поняття в принципі є тотожними [6].

Аналогічно до понять лексичної та семантичної сполучуваності, виділяють лексичну та синтаксичну валентності слів. Під лексичною валентністю розуміють здатність слова як лексеми сполучатися з іншими словами як лексемами [7:81–82]. Таку ж думку щодо лексичної валентності висловлює й І. В. Арнольд у праці “Стилістика сучасної англійської мови”, додаючи при цьому, що лексична сполучуваність є реалізованою здатністю слова вибірково сполучатися з іншими словами в мовленнєвому ланцюжку. Вона є об’єктивним і надійним засобом виявлення значень, що входять до семантичної структури слова [8:10].

Синтаксичну ж валентність розуміємо як сукупність і властивості потенційно можливих для слова синтаксичних зв’язків, набір та умови реалізації таких зв’язків [7:81–82]. Враховуємо також, що відповідним семантичним групам іменників відповідають певні синтаксичні групи, які характеризуються синтаксичною валентністю.

Здатність слова вступати у зв’язок з іншими словами залежить і від граматичного значення слова як члена певного граматичного класу

[9:18–24]. На кількість та характер зв'язків слова значний вплив чинить його семантика, синтаксична поведінка слова визначається його категоріальними властивостями як члена граматичного класу. У цьому розумінні валентність постає як абстрактна властивість класу, що не включає семантику сполучуваних слів.

Різниця граматичної валентності від суто синтаксичної, тобто валентності членів речення (хоча вони актуалізуються на одному й тому ж синтаксичному рівні), виявляється в тому, що синтаксичний зв'язок вказує на члени речення, елементи, що утворюють речення, і є поняттям синтаксичним та логіко-граматичним. Граматичний зв'язок вказує не на члени речення, а на елементи, що сполучаються й утворюють сполучення слів, і є поняттям, яке, з одного боку, входить у граматику, а з іншого, – у лексику. Основою граматичної сполучуваності класу слів є принцип залежності/незалежності слова від іншого компонента граматичного зв'язку [9:24-26].

Звісно ж, можливі значні варіації в сполучуваності різних частин мови, тому, залежно від цих варіацій, коливаються переваги того чи іншого граматичного зв'язку. Так, наприклад, для англійського дієслова притаманні більшою мірою ядерні сполучення, оскільки воно завжди є головними у словосполученні і лише потім вступає у зв'язки з іншими словами [9:5]. Для іменника англійської мови характерними є ядерний *necessary studying* та предикативний *a feeling arose* типи граматичного зв'язку, оскільки слово, яке аналізується, може бути як керуючим у словосполученні, так і взаємозалежним від іншого компонента.

Подібні відмінності в результатах досліджень сполучуваності одного граматичного класу пояснюються тим фактом, що валентність – це глибинна, іманентна властивість класу, яка визначається системою мови і наявна в мовленні лише певною мірою.

Синтаксична структура значною мірою зумовлена семантикою її складових. І. Р. Вихованець та Т. Є. Масицька виділяють семантико-синтаксичну валентність, яка відображає той факт, що ознакові слова як носії валентності вимагають певних контекстних партнерів із відповідними семантичними ознаками й виключають інших контекстних партнерів з

іншими семантичними ознаками [10:21–22].

Зазначимо, що не завжди граматична та лексична сполучуваності слів мають узгоджуватися [11]. При “правильній” граматичній сполучуваності слів лексична може бути недопустима. Наприклад, англійське

словосполучення *the sun's smile* є граматично коректним, але лексичне значення тут не є прямим. Саме на базі таких сполучувальних властивостей і виникають переносні значення слів, утворюючи так звані фразеологічні сполуки.

У фразеологічному словосполученні лексична самостійність одного чи обох його компонентів послаблена або зовсім утрачена, і воно повністю за характером значення наближається до одного слова укр. *байдики бити*. Тобто, йдеться про те, що словосполучення може бути граматично правильним, але лексично недопустимим. Найчастіше це і трапляється у фразеологізмах. Так, англійський вислів *to change hands* граматично є правильним, оскільки відображає відношення дієслова до іменника, але лексично є недопустимим у прямому значенні, оскільки буквально означає 'мінати руки'. У переносному ж значенні цей вислів є фразеологізмом з семантикою 'змінювати господаря, переходити до іншого хазяїна'.

Лексична валентність може порушуватися і в граматично правильних словосполученнях, так званих, синекдохах, що є різновидами метонімії, для якої характерне вживання назви частини предмета замість цілого [12:50]. Прикладами синекдохи в англійській мові можуть слугувати речення: *the school went to the zoo, the museum spoke of the past, the blue suit bowed and left the room*, в яких граматична сполучуваність слів *the school went, the museum spoke, the blue suit bowed* є правильною, хоча лексично така сполучуваність неприпустима, оскільки ні *школа*, ні *музей*, ні *костюм* як неживі предмети дії виконувати не можуть.

Граматично правильною, але лексично (семантично) некоректною може бути також метафорична сполучуваність: англ. *seeds of evil, a flight of imagination, a day died, time flies, kindness went away at once, stubbornness gave up*, в яких іменники є абстрактними. Наприклад, у вислові англ. *a flight of imagination* граматична сполучуваність є правильною, а семантика – переосмисленю.

Епітет як художнє означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії [12:57], також може сполучатися з абстрактними іменниками англійської мови: *wild wind, irresistible charm, crazy behaviour, cold indifference, voiceless sands, helpless loneliness, thirsty deserts, murderous weather, tremendous pressure, heart-burning desire*. Аналіз кожного вислову підтверджує вже висунуту раніше думку, що граматично правильна сполучуваність (в даному випадку це поєднання прикметника й іменника) може мати непряме значення. Так, у прямому значенні не можуть бути піски мовчазними (*voiceless sands*),

одинокість безпорадною (*helpless loneliness*), пустелі спраглими (*thirsty deserts*) тощо.

Наведені приклади демонструють основи когнітивної сполучуваності абстрактних іменників, коли процес сприйняття абстрактного іменника в лінгвістичному плані (його назви, семантики, походження) пов'язується з його сприйняттям у психологічному, тобто з утворенням асоціацій у свідомості людини, які викликає певний абстрактний іменник, а точніше – його назва.

Когнітивний аспект абстрактного іменника Н. Д. Арутюнова розглядає з іншої позиції, поділяючи всі субстантиви на три класи: імена особи-неособи, імена конкретно-предметного та абстрактно-подійного значення. На думку дослідниці, “чим більше виражене предметне значення має іменник, тим важче він буде безпосередньо вживатися у конструкціях речень” [13:268]. Таке є можливим через багатозначність конкретних іменників, що дає підстави вважати абстрактний іменник простішим у вжитку, а отже, – і у відтворенні когнітивного зв'язку з лінгвістичним.

У Словнику когнітивних термінів О. С. Кубрякова дає визначення когнітивних класифікаторів як актуальних класифікаційних ознак, які впорядковують для людини і дійсність, і мову [14:129]. За такими класифікаторами, які можуть бути покладені в основу поділу на групи, відбувається достовірніше ознайомлення та вивчення когнітивного аспекту абстрактного іменника та усвідомлення його семантичного значення. Звернімося до дослідження ментального стану абстрактних найменувань Л. О. Чернейко в її праці “Лінгвофілософський аналіз абстрактного імені”, яка пропонує вивчати вплив абстрактних іменників на свідомість людини. Серед ознак, за якими інтерпретуються абстрактні іменники в когнітивному аспекті, значне місце, за Л. О. Чернейко [1:98] належить таким критеріям: 1) ступінь істинності наявного знання; 2) ступінь чіткості розумового змісту знання; 3) вид об'єкта знання; 4) об'єм розумового змісту знання.

Визначальним когнітивним класифікатором лексико-семантичного поля ментальних станів людини є ступінь істинності наявного знання. Це, так би мовити, рівень впевненості людини в наявності знання – від більшого ступеня до відсутності такого взагалі.

За ступенем істинності наявного знання виділяємо: 1) ментальні стани наявності істинного знання (*consciousness*); 2) ментальні стани наявності кванта істинного знання (*thought, idea*); 3) ментальні стани зосередженості з метою поповнення істинного знання (*attention, curiosity*);

4) ментальні стани впевненості в істинності наявного знання (*belief, faith, trust, hope*); 5) ментальні стани інтелектуального потрясіння (*surprise, amazement*), які реалізуються порушенням певної норми очікування; 6) ментальні стани невпевненості в істинності наявного знання (*doubt, hesitation*); 7) ментальні стани відсутності знання (*ignorance*).

Цікаво, що ментальні стани віри (*belief, faith, trust*) і надії (*hope*) відрізняються один від одного за рівнем істинності наявного знання. Якщо говоримо про віру (*belief, faith, trust*), то має місце більший ступінь впевненості в істинності знання, а стан надії (*hope*) базується лише на незначній долі впевненості.

Наступний критерій, за яким поділяють ментальні стани, – це ступінь чіткості розумового змісту знання. Виходячи із семантики слова, чіткий ментальний стан мають абстрактні іменники *свідомість (consciousness), віра (belief, faith, trust)*. Як чіткий, так і нечіткий ментальний зміст можуть мати стани наявності істинного знання (*consciousness*), наявності кванту істинного знання (*thought, idea*), зосередженості з метою поповнення істинного знання (*attention, curiosity*). Також нечіткий розумовий зміст і у ментального стану надія (*hope*). Не знаходимо ознаки чіткості розумового змісту і у ментальних станах відсутності знання (*ignorance*).

Класифікація ментальних станів за видом об'єкта знання, який характеризує зміст інформації ментальних станів за:

– наявності істинного знання (*consciousness*), де об'єктом виступає будь-яка інформація, часто – інформація про себе, оскільки, перш за все, говорячи про знання чи свідомість, маємо на увазі власну;

– наявності кванта істинного знання (*thought, idea*), коли є будь-яка інформація взагалі, незалежно від того, характеризує вона людину чи ні. А стан натхнення ще й характеризується раптовістю появи і недовготривалістю збереження.

– поповненням істинного знання (*attention, curiosity*), якщо є значима інформація, тобто та, яка має певну привабливість для мовця (*увага*), позитивно значима інформація (*допитливість*).

Ментальні стани віри (*belief, faith, trust*) характеризуються будь-яким значеннєвим об'єктом. Зокрема виділяють релігійний об'єкт (Бог – *Faith*). Ментальний стан надії (*hope*) передбачає наявність будь-якого бажаного об'єкта. Об'єктом ментальних станів інтелектуального потрясіння (*surprise, amazement*) є взаємовиключні кванти попереднього і наявного знання. Об'єкт станів невпевненості в істинності наявного знання (*doubt,*

hesitation) – це альтернативні ідеї. А у ментальних станах відсутності знання (*ignorance*) об'єкт відсутній взагалі.

Останній критерій, за яким характеризують ментальні стани, – це об'єм розумового змісту знання. За цим критерієм виділяють такі стани:

– наявність цілісного знання передбачають ментальні стани наявності істинного знання (*consciousness*);

– стани *thought, idea* мають один квант значення.

Ментальні стани зосередженості з метою поповнення істинного знання (*attention, curiosity*) та ментальні стани впевненості в істинності наявного знання (*belief, faith, trust, hope*) містять невизначену (іноді навіть довільну) кількість квантів знання. Зміст ментальних станів інтелектуального потрясіння (*surprise, amazement*) становлять взаємовиключні кванти попереднього й наявного знання. Зміст станів *doubt, hesitation* становлять альтернативні кванти знання. А у ментальних станах відсутності знання (*ignorance*) немає і об'єму розумового змісту знання.

На основі описаних вище класифікацій визначимо когнітивну сполучуваність абстрактних найменувань, які скласифіковано нами за ступенем впливу на ментальний стан людини – від найсильнішого впливу до найслабшого. Це: 1) *consciousness*; 2) *thought, idea*; 3) *attention, curiosity*; 4) *belief, faith, trust, hope*; 5) *surprise, amazement*; 6) *doubt, hesitation*; 7) *ignorance*.

Розглянемо вплив цих абстрактних іменників на формування ментального стану людини на прикладах речень із роману Шарлотти Бронте “Джейн Ейр” [Bronte 1994]. Наведені нижче речення відрізняються за ступенем істинності наявного знання, за ступенем чіткості розумового змісту знання та за видом об'єкта знання:

1. My consciousness was aware that a moment's mutiny had already rendered me liable to strange penalties.

2. This spectacle of another's suffering and sacrifice rapt my thoughts from exclusive meditation on my own.

3. And I was glad of the unexpected opportunity to gratify my much-excited curiosity.

4. I think because you said it with such an earnest, religious energy, and because your upward gaze at me now is the very sublime of faith, truth, and devotion: it is too much as if some spirit were near at me.

5. My surprise was amazing.

6. *After an infinitesimal hesitation he included Daisy with a slight nod, and she winked at me again.*

7. *I felt the real ignorance from him and his mother.*

У першому реченні спостерігаємо наявність істинного знання та чіткий ментальний стан, вербалізований за допомогою абстрактного іменника *consciousness* (свідомість). Об'єктом тут виступає не будь-яка інформація, а саме інформація про себе, оскільки речення починається словами *my consciousness* (моя свідомість), тобто мовець відчуває абсолютну впевненість у тому, що говорить, і в його свідомості формується чіткий образ абстрактного поняття.

У другому реченні маємо абстрактний іменник *thoughts* (думки). Як і в понятті *idea* (ідея), у ментальному стані іменника *thoughts* міститься квант істинного знання. Це вже не абсолютна впевненість, рівень якої в наявності знання зменшується. Зазначимо, що іменник, який розглядається, має чіткий ментальний стан, оскільки мовець, хоча і не впевнений на сто відсотків в істинності інформації, але точно знає, про які *думки* йдеться. Об'єктом цього ментального стану є будь-яка інформація, адже поняття *thoughts* (думки) може мати різний зміст, залежно від того, яке розуміння в це поняття вкладають різні люди.

У наступному реченні абстрактний іменник *curiosity* (допитливість) разом із поняттям *attention* (увага) є відображенням ментального стану зосередженості з метою поповнення істинного знання, об'єктом якого є важлива інформація (яка має привабливість для мовця або є позитивно значимою). У цьому реченні вже не йдеться про впевненість в інформації (адже інформації як такої нема, є лише цікавість до неї); йдеться про людську допитливість чи інтерес до чогось, який залежить у першу чергу від самого індивіда. Таким чином, рівень впевненості людини в наявності знання ще більше знижується.

Знизиться досліджуваний рівень і від наступної групи абстрактних іменників: *belief, faith, trust, hope* (віра, довіра, надія) – четверте речення з зазначених вище. Для цих ментальних станів притаманний лише незначний ступінь впевненості в істинності знання, адже мовець хоче вірити в доступну інформацію, але покластися на неї не може, бо знайти докази її існування іноді навіть і неможливо. Хоча також відзначимо, що ментальний стан цих абстрактних понять є чітким, адже кожен для себе точно визначає, у що вірити та на що сподіватися. Об'єкт знання для цих іменників може бути будь-який, що також залежить від вибору самого мовця.

П'яте речення актуалізує слово *surprise*, яке разом з поняттям *amazement* означає 'здивування, сюрприз'. Це ментальні стани інтелектуального потрясіння, які реалізуються порушенням певної норми очікування. Жодного відчуття впевненості в знанні тут вже не буде, оскільки людина може отримати як позитивний, так і негативний результат свого очікування, який її відповідно порадує чи, навпаки, засмутить, незалежно від її бажання.

Об'єктом дослідження цих станів інтелектуального потрясіння є взаємовиключні кванти попереднього і наявного знання: тобто сподівання людини на щось може абсолютно не збігатися з реальністю очікуваного. Це підтверджує нашу думку про те, що рівень впевненості в істинності наявного знання буде значно знижуватися.

Наступним кроком у зменшенні відчуття впевненості будуть абстрактні поняття *сумнівів* та *вагань* (*doubt, hesitation*) – шосте речення. Ці ментальні стани вже виражають невпевненість в істинності наявного знання, хоча й передають певне вагання, сумніви людини щодо якоїсь інформації. Проте це лише сумніви, впевненості в такій інформації абсолютно немає. Розумовий зміст досліджуваних абстрактних іменників нечіткий; зміст станів являють собою альтернативні кванти знання. Маємо на увазі, що, вагаючись, людина може вибрати серед декількох ту альтернативу, яка їй здається найкращою в конкретній ситуації. Такі вибори є суб'єктивними, збігаються дуже рідко, що є ще одним доказом того, що впевненості в можливій інформації бути не може.

Протилежністю найвищого ступеня істинності наявного знання є повне його ігнорування, а точніше, – його відсутність. Це найнижчий ступінь істинності наявного знання. Це ментальний стан *ignorance*, який саме і характеризується відсутністю знання та нечіткістю розумового змісту. За відсутності знання не виділяємо і його об'єкта. У цій ситуації абсолютно ніякої впевненості в інформації не буде, як не буде і самої інформації; з боку людини (на цьому рівні) буде повне ігнорування інформації.

Отже, ступінь істинності наявного знання знижується від найвищого до найнижчого відповідно до ментальних станів, що виражаються абстрактними іменниками. Згідно з цим знижується і рівень впевненості людини в наявності знання: від повного його усвідомлення до повного ігнорування (що і проілюстровано на прикладах з художньої літератури).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши поняття граматичної та семантичної сполучуваності

іменників та проілюструвавши їх на прикладах, доходимо висновку, що не існує прямої залежності між граматичними та лексичними принципами побудови словосполучень, оскільки граматично можуть бути застосовані всі необхідні правила поєднання слів, але в той же час словосполучення будуть залишатися нонсенсом, якщо розглядати їх в прямому значенні. Саме так виникають метафори, фразеологізми, значення яких засновано на когнітивній валентності. В основі когнітивної сполучуваності абстрактних іменників лежить процес одночасного його сприйняття у лінгвістичному плані (його назви, семантики, походження) та психологічному (утворення асоціацій у свідомості людини, які викликає певний абстрактний іменник, а точніше – його назва). Перспективами дослідження є зіставлення когнітивної сполучуваності абстрактних іменників англійської та французької мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чернейко Л. О. Лингво-философский анализ абстрактного имени / Людмила Олеговна Чернейко. – М. : Высшая школа, 1997. – 157 с.
2. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; Росс. акад. наук. Ин-т русс. яз. В. В. Виноградова. – [4-е изд., доп.]. – М. : ООО “ИТИ Технологии”, 2003. – 944 с.
3. ЛЭС : Лингвистический энциклопедический словарь / под. ред. Ярцевой В. Н. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
4. Надель-Червинская М. А. Большой толковый словарь иностранных слов : в 3 т. / М. А. Надель-Червинская, П. П. Червинский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. – Т. 1. – 544 с.
5. ВТСУМ : Великий тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словнику : <http://www.slovyk.net>.
6. Словник іношомовних слів : 23 000 слів та термінолог. словосполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
7. Кривоновская Л. Л. Прагматический аспект семантики глаголов говорения в современном английском языке / Л. Л. Кривоновская // Прагматические аспекты предложения и текста. – К. : КГПИИЯ, 1983. – С. 56–60.
8. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка : (Стил. декодирование) : [учебн. пособие] / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 251 с.
9. Сингаївська А. В. До питання взаємодії лексики і граматики / Анна В'ячеславівна Сингаївська // Мова у соціальному і культурному контексті. – К. : ЛООС, 1997. – С. 155–159.
10. Грещук В. В. Поняття словотвірної парадигми в сучасній дериватології / В. В. Грещук // Мовознавство. – 1985. – № 1. – С. 21–27.
11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ] / Михайло Петрович Кочерган. – К. : Видав. центр “Академія”, 2004. – 368 с.
12. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : [учбово-метод. посібник] / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 240 с.
13. Арутюнова Н. Д. Предложение и смысл / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
14. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина; [под ред. Е. С. Кубряковой]]. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996. – 245 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

15. Bronte Ch. Jane Eyre / Charlotta Bronte. – Penguin Popular Classics, 1994. – 448 p.